

"ויקרא את שמם אדם"

(שוויון ודמיון בין המינים)

נקודת המוצא של כל דיון בנושא זה היא: הנחת היסוד שיש שוויון מוחלט בין הנשים והגברים. ההנחה המקובלת היא שהם שווים בכל תחומי החיים, המדעיים, הכלכליים, התרבותיים והדתיים, הן בלימוד תורה, הן בקיום מצוות, הן במעמד אישי, והן בתפקידים ציבוריים. הטענה המושמעת היא שמאחר שבחיים הכלליים השוויון מוסכם ומתבצע בצורה מלאה, לא ייתכן שבחיים הדתיים יישמר שוני. ושוני מוגדר כקיפוח, כביכול. הנחת יסוד זו טעונה בירור מחודש. הפוסט-פמיניזם כבר החל להכיר במורכבותו של הנושא, ובדרך דיאלקטית הוא מנסה למצוא איזון נאות בין הקיפוח של הדורות הקודמים לבין תפיסת השוויון המוחלט של דורנו. אולם יש השבויים עדיין בפמיניזם המיושן שלא הפנימו עדיין את ערכיו של הפוסט-פמיניזם המתקדם יותר.

א. בין שוויון לדמיון

שוויון אינו דמיון. שוויון הוא שלכל אחד יש זכויות שוות על פי נתוניו וכישוריו. יש להכיר בשונה ולאפשר לו שוויון הזדמנויות. לדוגמה (להבדיל, כמובן בין בריא לחולה), כדי לאפשר לחריג שוויון מלא בחברה, יש לאפשר לו נגישות נוחה לכל אתר ואתר. הדבר מחייב הוצאות מרובות ומיוחדות לשם כך. אין כאן שוויון. החריג מקבל לכאורה יותר. אולם התוצאה המעשית היא שהוא לכל היותר משתווה בהזדמנותיו לבריא, אם בכלל. יש הבדלי מיגדר¹ מהותיים בין הנשים לבין הגברים, ולא דווקא לנחיתותן, כי אם אדרבה, למעלתן. עובדה היא שהאשה היא אם כל חי, והיא המביאה חיים לעולם. למעמד זה יש יתרון משמעותי. אין שום אפשרות לגבר להשתוות בכך לאשה. אולם היא הנותנת, כדי ליצור

1. מיגדר - הבדל חברתי ותרבותי בין גברים ונשים.

שויון של הזדמנויות בין הגבר לאשה חייבים להעדיף את האשה בנושאים שונים. יש צורך להקל מעליה את האחריות של הנשיאה בעול יצירתם והתפתחותם של הצאצאים. היא יוצאת ידי חובה בתפקידיה הביולוגיים והמנטליים, התובעים מאמץ, זמן והתקשרות הדוקה. על הגבר לפרנס את המשפחה. על הגבר להקים את המשפחה ולקיימה. אי אפשר לדרוש זאת מהאשה. דרכיה דרכי נועם.

ההבדל בין האיש והאשה אינו מתבטא רק בשינוי ביולוגי, אלא לא פחות משינוי מנטלי. האימהות איננה רק כושר הולדה, אלא תכונת נפש טבעית המאפשרת לאם להעניק חום, אהבה, מסירות וסבלנות לצאצאיה. מבנה אישיותה של האשה כאם הוא המאפשר לה למלא תפקידים ייחודיים בחברה, כגון בסייעוד וכדו'. אחוזי האחיות והעובדות הסוציאליות למשל, יהיה תמיד גבוה יותר מזה של הגברים. וכן בתפקידים חברתיים אחרים.

ב. מבנה המשפחה

מכיוון שמשפטית הגבר הוא המחויב להקים את המשפחה, הוא גם המפרק אותה. הוא המקדש והוא המגרש. אמנם גם זה וגם זה נעשים בהסכמתה המלאה של האשה, אולם באחריותו של הגבר. כך רואה ההלכה את מבנה המשפחה. גם בעתיד תישאר המשפחה גוף אורגאני אחד בעל אברים שונים ולא שותפות של שני אינטרסנטים. וכדי למנוע ניצול מעמד אישי זה לרעה יש צורך להגביל גברים סוררים ולהטיל עליהם סנקציות שיאפשרו שוויון תוצאות בין האיש לאשה. זאת היא תפיסתה הפמיליסטית (family) של התורה, והיא תקפה בעיקרון (להוציא שינויים המתחייבים משינויי תנאים אובייקטיביים) ללא שינוי ותמורה. כשם שאין אפשרות לשנות את מבנה הגוף והאישיות של הגבר והאשה, כך אי אפשר לשנות את המבנה העקרוני של התא המשפחתי. ייתכנו שינויים בחלוקת האחריות בין בני הזוג, ואלו כבר מתחוללים לנגד עינינו. אולם כל אלו במסגרת הקבועה של המשפחה אשר תישאר כזאת גם בעתיד.

כאן יש להוציא מלבם של צדוקים המעלילים על מבנה המשפחה הישראלי האמור ומשווים אותו (בזדון או בשגגה) למבנה המשפחה המוסלמי. באיסלאם האשה היא רכוש בעלה, ואילו בישראל האשה מקודשת ולא קנויה. ה"קניין" כביכול - המוזכר רק פעם אחת במשנה (קידושין פ"א מ"א) - דומה יותר ל"קניין" חכמה ו"קניינים" אחרים. במשמעות זו, המילה "קניין" מבטאת קשר הדוק, עמוק ואורגאני.

מבנה המשפחה הישראלי שונה מהותית מהמודל המוצג על ידי החברה המערבית העכשווית. בעוד שהמודל האחרון רואה במשפחה שותפות אינטרסנטית של כוחות (!) שווים, שבה כל צד שומר על זכויותיו, בנויה המשפחה הישראלית על תפיסה אורגנית של אישיות אחת שבה יש לכל חלק תפקידים שונים.

המודל המערבי העכשווי מזמין מראש בעיות, ואף מדליק במו ידיו את פתיל ההשהיה של פיצוץ השותפות הרעועה. התפיסה האורגנית בנויה על נתינה. לכל חלק במשפחה יש חובות וממילא גם זכויות, ואלו האחרונות נגזרות מן הראשונות. המודל המערבי מבוסס על קבלה. לכל צד יש זכויות, ורק מכוחן נגזרות החובות. ההבדל בין שתי הגישות הוא גם הבדל מוסרי, ולא רק משפטי, ויש לו השלכות על הבנת המיגדר כולו.

ג. מתח בין המינים

מערכת היחסים המיוחדת שממנה מורכבת הזוגיות של שני בני מין שונה זה מזה יוצרת בהכרח מתח ביניהם. מתח זה - יש בו יסוד חיובי, של גורם משיכה פנימי בתוך המשפחה, ויש בו יסוד שלילי הגורם למשיכה חיצונית, שלא בין בני זוג הקשורים זה לזה קשר אמיתי, ערכי, נפשי, של ברית נצח. משיכה שלילית זו מחייבת בהכרח דחייה, והפרדה מסוימת בין בני המינים.

השוני בין המינים הוא היוצר מתח זה על מעלותיו וחסרונותיו. כדי ליצור שוויון מלא ואמיתי בין המינים יש לשחרר את האדם מאותו מתח שלילי. אין שום אפשרות מעשית ליצור שוויון מלא כזה אלא על ידי עיקורו של המתח השלילי. התרבות המערבית העכשווית לא זו בלבד שהיא מתעלמת מבעיית המתח האמור, אדרבה היא מעודדת ומטפחת אותו. בכך היא מגבירה, למרבה הפרדוקס, את הקיטוב ואת האפליה בין שני המינים.

המתח קיים בעצם טיבעו של המיגדר. לצערנו הוא גם מנוצל לרעה הן על ידי ספסרי בידור ופרסומת והן על ידי בני המינים השונים עצמם. לצערנו, לגברים יש חולשה יתירה בנושא זה, ונשים רבות, רבות מדי, מנצלות חולשה זו. לדוגמא, לבושן של נשים רבות לא נועד לאפשר להן רק נוחיות בעבודתן ובעיסוקן. נשים רבות מנצלות את חולשתם של הגברים על מנת למשוך תשומת לב מתגרה וחיצונית לגופן. בנושא זה של הלבוש אין שוויון בין שני המינים. רוב הגברים מתלבשים בהתאם לצורכיהם, ואילו נשים רבות מדי מתלבשות למטרה אחרת. הלבוש הוא רק דוגמה אחת מני רבות להעדר שוויון בין המינים, באופי, בהתנהגות, בתפקוד החברתי וביצירת המתח שבין המינים. הנשים הפמיניסטיות אומנם מתנגדות לתופעות אלו, אולם לא נלחמות נגדן בנחרצות מספקת. יתירה מזאת. העיתונות הנשית - ידה ראשונה במעל!

ד. הפרדה

כדי להגביל את המתח השלילי ולחזק את המתח החיובי, הפנים-משפחתי, יש רק דרך אחת: להפריד בין המינים במקום שאין בו צורך, בעיסוקים ובחיי החברה. הפרדה זו, אינה יכולה ואינה צריכה להיות הרמטית ומוחלטת, אך היא מחויבת המציאות. היא היא המאפשרת

שוויון הזדמנויות אמיתי לכל מין ומין לפתח את כישוריו, מבלי לנצל את המתח השלילי לסטייה. היא ורק היא מאפשרת פיתוח אמיתי של האישיות לפי נטיותיה וכישוריה מבלי לפזול לצדדים ומבלי להסב תשומת לב לא עניינית.

כאמור, אין דמיון, ולעולם לא יהיה דמיון, בין גברים לנשים. הם שונים אלה מאלה ויישארו שונים. לא כל תפקיד ולא כל מקצוע מתאים לשני המינים. דווקא השוויון מחייב שוני בתפקוד. ההפרדה והכרת השוני, ועם זאת מתן שוויון הזדמנויות אמיתי לכל מין ומין לפי צרכיו וכישוריו, צריכים להתפרש לדעתנו על כל תחומי החיים. במקום שקלות הדעת גדולה יותר צריכה גם האחריות להיות כבדה יותר. במקום שהרצינות גדולה יותר היה אולי מקום לסמוך יותר על השכל הישר והחוש הטבעי. אולם לצערנו כוח היצר שבאדם גדול מכוח היצירה שלו, ובלי הדרכה הלכתית ברורה אין שום סיכוי להגיע לשוויון אמיתי בין המינים. רק דרישות הלכתיות מוצקות, התובעות מכל מין להתייחס אל בן המין השני כאל אישיות בזכות עצמה, ולא כאל אובייקט גופני, רק הן מבטיחות שוויון מלא. ולכן גם במקום בו נדרשת רצינות וכובד ראש, ואולי דווקא שם, יש צורך ליצור הפרדה בין המינים.

ה. הבדלה בין המינים

ההבדלה האמורה בין המינים אינה אפליה. אדרבה, יש בה הערכה נכונה לכל מין ומין לפי תפקידו, תפקודו ואפשרויותיו. אמנם היו תקופות שבהן חלוקת התפקידים, עקב השינויים הכלכליים והחברתיים, גרמה לכך שלגבר היה מעמד כלכלי, השכלתי וחברתי הנחשב בחברה לגבוה יותר. אם כי גם אז האשה לא ראתה את עצמה נחותה כל כך, כפי שנשים בימינו מנסות להציג אותה מנקודת מבטן העכשווית. אולם השתנו התנאים הכלכליים, ההשכלתיים והחברתיים בעולם כולו. והם מחייבים שינוי התפקוד.

לא ההלכה היא שקבעה את המצב הכלכלי והמדעי בעולם. היא רק מתייחסת למצב נתון. אולם היא אינה נגררת אחרי המציאות החברתית. יש לה עמדה משלה. היא לא פוסלת שינויים חברתיים. אדרבה, בעיקרון היא מעודדת את החיוביים והערכיים שבהם.

תמורות אלו הן חלק מתכנית א-להית שהונחה ביסוד בריאת העולם, שעולמנו יהיה עולם דינמי, מתפתח ומשתנה בתנאים החיצוניים, אולם לא בעקרונותיו המוסריים וההלכתיים. העקרונות הם נצחיים. יישומם הוא שמותאם בכל דור ודור לפי תנאיו, ואילו העקרונות הנצחיים לא ישתנו ולא יתחלפו. (אם כי השאיפה היא להתקדם גם בקיומה של ההלכה ולהעלות את רמתו הרוחנית והמוסרית של האדם. "מעלין בקודש ואין מורידין"). גם יצר לב האדם לא משתנה בינתיים. ההזדמנויות והאווירה המעודדת את גירוי היצרים הם שמשתנים. וגם תופעות אלו מחייבות התייחסות הלכתית, וזו לאו דווקא לקולא, אלא לפי הצורך גם לחומרא, לפי שיקול דעתם של הפוסקים (המונחים 'קולא' ו'חומרא' במקרה זה

– מטעים. ההבדלה בין המינים רק מקילה על האדם ומאפשרת לו תפקוד נאות בחיינו (הסוערים).

ו. בריאת האיש והאשה

נתעמק קצת בפרשת בריאתם של האיש והאשה בתורה. בפרק א' נאמר: "זכר ונקבה בראם". האיש והאשה נבראו יחד. במקום אחר (פרק ה') נאמר: "ויקרא שמם אדם". לעומת זאת בפרק ב' מתוארת יצירת האדם כזכר, ולאחר מכן נבראה האשה מצלעו.

שני תיאורים שונים אלו, האחד - של בריאת האדם בצלם, האיש והאשה יחד, והשני - של יצירת האדם מעפר ובריאת האשה מצלעו, מתארים שני פנים של המין האנושי: פן אחד - אידיאלי, ופן שני - ריאלי. בפן האידיאלי האיש והאשה שווים במידה ידועה. בפן הריאלי האשה מתוארת כנחותה כביכול. כי בפן השני מתארת התורה את החברה האנושית הריאלית, כפי שנבראה מן האדמה, על נפילותיה ועליותיה. כוח משיכת האדמה הוא שגרם לשוני (עיין העמק דבר לנצי"ב ומאמרו של הגר"ד סולוביצ'יק "איש האמונה הבודד").

המסר הסמוי הוא שעל המין האנושי לשאוף לפן האידיאלי, בו יחזור השוויון בין המינים. אולם לשם כך על המין האנושי לחתור אל הדמות האידיאלית בכל התחומים, גם בתחום השתלטותו המלאה של הצלם הא-להי על האישיות. "ורדו בדגת הים ובעוף השמים" אינו רק רידוי חיצוני, אלא גם פנימי. רדייה מוחלטת של האדם בחולשותיו הבהמיות והחייתיות. רק כאשר יגיע המין האנושי לרמה זו (ולנשים יש תפקיד מרכזי בכך), כאשר יחסי המינים יהיו משוחררים מכל פנייה זרה ויהיו ענייניים וטהורים לחלוטין; -רק אז אפשר יהיה לחשוב על מערכת יחסים אחרת בין המינים. בינתיים נגזר עלינו לשמור על מרחק במקום שבו אין צורך במעורבות.

ז. הפנייה אל הגבר

בתקופה שבה התנאים הכלכליים, המדעיים והחברתיים גרמו לכך שהגבר היה במעמד שנחשב בחברה לגבוה יותר ודומיננטי יותר בחיים, הפנייה היתה בעיקר לגבר. עליו הוטלה האחריות להרמת הרמה התרבותית והמוסרית בחברה. אליו הופנתה הדרישה לטפח את אישיותו הרוחנית, הן בלימוד תורה והן בקיום מצוות.

הוקשה אשה לאיש לכל עונשין ולרוב מצוות התורה. הפנייה אל הגבר בעיקר, או הטלת אחריות יתירה עליו, לא באה לפטור את האשה, או להעמידה בצל. זו היתה התוצאה של המצב החברתי שנוצר בעולם הריאלי. ואכן כל עוד האשה תיפקדה בעיקר כעזר לבעל ועיקר

עיסוקה היה בבית פנימה, היא הסתפקה בידע וביוזמות של בעלה. לא היה זה מצב רצוי. אלא מצב מצוי. מצב חברתי זה, ואף גרוע ממנו, שרר בחברה האנושית כולה. עם ישראל התייחד תמיד ביחס הוגן ושוויוני יותר לאשה.

לא היתה כאן הרחקה מכוונת של האשה. המציאות החברתית היא שהכתיבה את ההתייחסות העיקרית לגבר. היה ברור שדברי התורה מכוונים גם לאשה, אך בגלל המציאות החברתית האמורה, הם הגיעו אל האשה דרך האיש. בתנאים ששררו בעבר, היה זה נחשב לשוויון, כל מין ומין לפי מצבו ומעמדו. עם השתנות התנאים החברתיים האובייקטיביים, ועמידתו של כל אדם ואדם ברשות עצמו מבחינה כלכלית, השכלתית ומעמדית - הפנייה הופכת להיות ישירה גם אל האשה. מעתה מוטלת גם עליה אחריות אישית להתפתחותה הרוחנית. גם היא נדרשת להיצמד ישירות למקורות האמונה וההלכה ולא להסתפק בהשראה מכלי שני (המעייין היטב בדברי החפץ-חיים בליקוטי הלכות לסוטה כא, א, ימצא שזהו עומק כוונתו בחייבו אשה בימינו ללמוד תורה בעצמה). ומכיוון שהמקורות פונים בדרך כלל לגבר - שהוא זה שנדרש להם בזמן שנאמרו - הניסוחים נשארו גבריים, וכך גם יישארו; שהרי איש לא מעלה על דעתו ניסוח מחדש של מקורותינו בגלל שינויי התנאים בעולמנו. אנו רגילים לכך בלימוד של כל מילה ומילה במקורותינו, ליישם אותה במציאות הרלבנטית העדכנית, מבלי לשנות בה קוצו של יו"ד. "דיבר הכתוב בהווה". ואנו לומדים בדרך ההיקש בבניין אב לכל תרחיש אפשרי במציאות המתחדשת. זו דרכה של התורה שבעל-פה, הנטועה בחיי עולם בתוכנו. מי שלא מסוגל לכך אינו יכול ללמוד תורה! הוא אינו מבין מהי תורה, ואל לו להביע דעה בנושאים תורניים!

ח. שימוש המקורות בלשון זכר

יש נשים בימינו, המפתחות לעצמן רגשי נחיתות שלא במקומן, ומתיימרות להיפגע מניסוחים גבריים המצויים לרוב בתרבותנו ובמקורותינו. ותופעה זו מתייחסת לא רק למקורות אלא לכל מקום שבו מוזכרת פנייה גברית. מלים כמו: "עצור" "עייין" "ראה" - גורמות לנשים אלו להראות את עצמן פגועות, כאילו מתעלמים מהן ומקפחים אותן, כי פונים כביכול רק לגברים. הגיע הזמן שנשים אלו תשתחרנה מרגש נחיתות זה. נכון, הלשון היתה, ועוד תהיה שנים רבות, ברובה בלשון זכר. וגם אם היא תשתנה, הקצב יהיה איטי. אי אפשר יהיה למחוק את כל הספרות שנכתבה בלשון זו במשך דורות רבים בן לילה. לשון המקורות, ודאי שלא תשתנה לעולם. ועל הנשים לקרוא אותה נכון. היא מתכוונת גם אליהן ללא אפליה. כל החושד בכשרים לוקה בגופו. חשד מוגזם זה של נשים, שכאילו כל מילה גברית באה לקפח אותן, אינו אלא - וייסלח לי על הביטוי - מעין פאראנויה, אולי מלאכותית, שנשים צריכות להשתחרר ממנה. לדוגמה, אנו משתמשים בביטוי שגור "השמש שוקעת" או "זורחת" למרות שכולנו יודעים

שהשמש אינה עושה דבר, אלא נעלמת או נגלית לעינינו בגלל סיבובו של כדור הארץ. התכנים משתנים והלשון במקומה עומדת. כך גם לשון זכר בדרך כלל אלא אם כן צוין אחרת.

ט. פטרנליזם מול אוטונומיה

כגבר, איני רואה את עצמי, וכן רוב רובם של הגברים שאני מכיר, כפטרנליסט של נשים, כמי שרוצה לשעבדן, כביכול, לאלפן או לחנכן (טיעון זה אף הוא מעלילות הכזב של אלו הרוצות להיות פטרנליסטיות על כוונותיהם של הגברים). אשה בימינו היא אישיות בזכות עצמה, וראויה ליחס כזה. ומן הראוי שגם היא תחוש עצמה ככזאת, תגבש את אישיותה מתוך הבנה נכונה של המקורות, ועל פי הדרכתם של תלמידי חכמים המפרשים אותם ומיישמים אותם על פי כללי ההלכה המסורים לנו מדור דור. ואם נשים תהיינה תלמידות חכמים ברמה נאותה ובגישה נכונה (ויש להדגיש תארים אלו: נאותה! נכונה!), תוכלנה אף הן להשתלב בדיון ההלכתי (ואני מניח שהוא ייעשה בעיקר בכתב). דעתה של כל אחת מהן תישקל לגופה, ללא התחשבות במינה, לא לזכות ולא לחובה, אלא לפי יראתה וחכמתה (כשיראתה קודמת לחכמתה, כשם שהדבר נדרש מגבר). ומכיון שרמה תורנית גבוהה מחייבת התמסרות מרובה ביותר - הסבירות שתהיינה נשים ברמה כזאת, אם בכלל, היא נמוכה, מסיבות אובייקטיביות. כשם שנשים לא צריכות להיפגע מכך שמספרן בין הטייסים לא יגיע לחמישים אחוז ואף לא לעשירית מזאת, וכשם שהגברים אינם צריכים להיפגע מכך שמספרם בין היולדות יהיה אפסי, אם בכלל, כך גם בעולמה של תורה. יש תפקידים שהאימהות מגבילה אותם אובייקטיבית, והצניעות מונעת עירוב שאינו מוצדק. קיימת האפשרות שאשה בעלת יכולת תוכל להורות הלכה, כדבורה בשעתה ואחרות. אולם דמותן אינו מודל נשאף.

לצערנו, יש נשים הרואות בלימוד התורה קרדום לחפור בו, ולרכוש באמצעותו כוח. נשים אלו גורמות נזק חמור לשאיפתן הכנה והתמימה של רוב הנשים להתפתחות רוחנית על ידי לימוד תורה. הן מטילות רבב על רוב הנשים. הניסיון ליצור הלכה "נשית" נפרדת מההלכה המסורה לנו מדור דור תגרום לאותן נשים להיקרע ולהיתלש חלילה מעץ החיים של תורתנו הנצחית וליהפך לאבר מדולדל.

הרבנים (גם אם במקרה הם גברים) אינם רוצים לשלוט חלילה בנשים ולהכתיב להן הנהגות. נשים, כמו גברים, הרואות את עצמן נאמנות להלכה, פונות אליה בצורה אוטונומית ומעוניינות בהדרכתה. הן אינן יכולות לעשות סלקציה משלהן ולקבל על עצמן רק פסקי הלכה הנוחים להם. זו אינה הלכה הנובעת מהתורה, אלא גחמה אנושית. הברור בנושאים הלכתיים בין פוסקים לבין נשים, חייב להיעשות, בדרך ארץ, בלימוד ישיר, לא דרך התקשורת המודפסת או האלקטרונית, לא דרך ועידות ראוותניות, אלא במפגש אנושי בין-אישי, כדרכה של תורה. כל דרך אחרת עלולה להביא לנתק ולקרע מסוכנים.

אני מציע לנשים לכלכל את צעדיהן בתבונה, בזהירות ובאחריות ולהימנע מהתבטאויות קיצוניות אשר מזיקות למטרתן. במטרה זו כלולים ערכים ושאיפות שכולנו מזדהים אתם, והתבטאויות קיצוניות ושאיפות לא ריאליות מרחיקות את הציבור מהמטרות המשותפת ומונעות ממנו את האפשרות להזדהות עמהן. הן גורמות נזק יותר מאשר תועלת. הנשים המעוניינות בכנות לקדם את מעמדן, ולא רק לזכות בכותרות, טוב תעשינה אם תלמדנה את מידת הצניעות גם בנושא זה.

הציבור הדתי נמצא בתקופה של תסיסה. חלקה בריאה, שתביא לעלייה רוחנית, חלקה אינה כזאת, לצערנו.

התסיסה הנשית היא חלק מתהליך זה. אף היא יש בה רוב חיובי, ולצערנו גם מיעוט שלילי של מרדנות לשמה, של ניצול הזדמנות לפריקת עול. מיעוט זה, שהוא קולני מעבר לכמותו, עלול לגרום נזק כבד למטרה החשובה, של בניית מעמדה הרוחני של האשה בימינו. כל חדש מעורר חשד שמא כוונתו אינה טהורה. "היברו נושאי כלי ה'!"

אנו חיים בתקופה גדולה של תהפוכות ותמורות, הדורשת מאתנו אחריות גדולה, מתוך ראייה כוללת של השלכותיה גם על הדורות הבאים. אל נעשה טעות טראגית בלתי הפיכה. תשתפנה הנשים את חכמי דורנו בבעיותיהן כמו שבנות צלפחד שיתפו בבעייתן הצודקת את משה רבנו. מובטחים אנו שכל טיעון הגיוני וצודק יתקבל על ידי חכמי הדור באותה תשובה: "כן בנות צלפחד דוברות". במקביל, עליהן להיות מוכנות לכך שיש דברים שבהם חכמי הדור רואים פריצת גדר, העלולה להביא אנרכיה, ועליהן לקבל את דעתם, כי לא רק חכמניות ודרשניות היו בנות צלפחד אלא גם צדקניות!

י. שותפות מלאה

טבעי הדבר שאשה בת ימינו, אם היא ידענית, וטוב שהיא כזאת, ופעלתנית, וראוי לה להיות כזאת, רוצה להיות שותפה מלאה בחיי הקהילה, בסדרי בית הכנסת ובשאלות הציבוריות העולות על הפרק. אולם כשם שאנו מסתייגים ממעורבות יתר בין המינים בכל תחומי החיים, כך אנו נדרשים ליתר זהירות בחיים הרוחניים. פה יש להקפיד יותר שהמעורבות, החיובית כשלעצמה, לא תביא לתערובת שתפגום בחיי הרוח. לא ייתכן שבתפילה בה אדם צריך להתייחד עם בוראו בכוונה יתירה הוא ייאלץ לחשוב גם על אשה הנמצאת בסביבתו. לפיכך, המחיצה בבית הכנסת היא עקרון-על. לא רק המחיצה הפיזית, המבדילה הבדלה מלאה בין המינים, אלא בעיקר ההפרדה הנפשית. קדושה בישראל היא הרחקה מכל יצריות שהיא. ולצערנו היצר מלפף את האדם בכל מקום. זו אונאה עצמית לתת מקום לאשליה שסובלימציה בלבד פוטר את האדם מגירוי יצריו. קדושה היא שאיפה להיטהרות מוחלטת מכל סוג של יצריות פיזית, לפחות בשעה שעוסקים בה. "קדושים תהיו!"

על הנשים המעוניינות בכנות לטפח את אישיותן התורנית והדתית לסייע בכך על ידי פתיחת אפיקים יצירתיים ההולמים אותן ואת החברה הדתית כולה. השותפות בין המינים תהיה מלאה רק כאשר כל מין ומין ימלא את חלקו במילואו, כל מין ומין בתחומו. כשם שגוף אורגני עשוי איברים איברים, וכולם ממלאים את תפקידם ביעילות לטובת הגוף השלם, כך בנויה גם המשפחה, וכך גם החברה כולה. כשאבר אחד מתפתח על חשבון חברו, זו מחלה ממארת המסכנת את הגוף כולו. רק תפקוד נכון של כל האברים בהרמוניה מלאה מבטיח את בריאות הגוף והנפש גם יחד. להרמוניה זו נקראים כולנו, גם בית יעקב וגם בני ישראל. "ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד".

